

Rapport

efter kvalitetsgranskning av utbildningen på
introduktionsprogrammen individuellt alternativ
och yrkesintroduktion vid Bromangymnasiet i
Hudiksvalls kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Bromangymnasiet

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildningen på introduktionsprogrammen i gymnasieskolan under våren 2013. Granskningen omfattar programmen individuellt alternativ och yrkesintroduktion. Granskningen vid Bromangymnasiet i Hudiksvalls kommun ingår i detta projekt.

Bromangymnasiet besöktes den 11–15 mars och 19–21 mars 2013. Ansvariga inspektörer har utredare Eva Ahlman och utredare Ulf Pantzare varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av utbildningen på de två introduktionsprogrammen i gymnasieskolan genomförs i ytterligare nio kommunala skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Bromangymnasiet

Bromangymnasiet ligger i centrala Hudiksvall och är en av landets största gymnasieskolor med drygt 1390 elever varav 140 elever går på introduktionsprogrammen (IM). På individuellt alternativ undervisas 51 elever och 20 elever går på yrkesintroduktion.

Skolan har ett brett program- och kursutbud och lärarna är organiserade i arbetslag runt programmen. Yrkesprogrammen har ett nära samarbete med ortens näringsliv. Bromangymnasiet satsar på modern teknik och skolans

bibliotek finns centralt placerat och erbjuder goda möjligheter till studier och informationsinhämtande.

Skolans ledningsorganisation består av en gymnasiechef och fem programrektorer. Rektor för introduktionsprogrammen är även rektor för ekonomiprogrammet, medie- och kommunikationsprogrammet samt samhällsvetenskapsprogrammet. För introduktionsprogrammen finns en praktksamordnare anställd. En ansvarig för kommunens ungdomsuppföljning arbetar som en del av sin tjänst på introduktionsprogrammen men är anställd av Arbetsmarknadsenheten, som skolan har ett nära samarbete med. Det finns även för introduktionsprogrammen en "Komma-i gång-grupp" för elever som inte har praktik.

Yrkesintroduktion

Eleverna på yrkesintroduktion som började på IM 2011 läser de programgemensamma ämnena tillsammans med eleverna på det nationella yrkesprogrammet. De har även arbetsplatsförlagt lärande (APL) precis som alla som går ett yrkesprogram på Bromangymnasiet. Vidare erbjuds eleverna att läsa grundskoleämnena och gymnasiegemensamma ämnen i engelska, matematik och svenska i en mindre undervisningsgrupp. Övriga gymnasiegemensamma ämnen läser eleverna tillsammans med elever vid det nationella yrkesprogrammet. De elever som läser på introduktionsprogrammen har i årskurs 1 innevarande läsår, två inriktningar inom yrkesintroduktion, en med yrkesämnena från fordonsprogrammet (IMYRK FP) och en med inriktning mot trädgård, årskurs 2 har fordonsprogrammet och en inriktning med yrkesämnena från restaurang- och livsmedelsprogrammet (IMYRK RL). Enligt rektorn är målsättningen med Bromangymnasiets yrkesintroduktion att eleverna ska få möjligheten att komma ut på arbetsmarknaden eller få behörighet för att söka till ett nationellt yrkesprogram.

Individuellt alternativ

Eleverna på individuellt alternativ erbjuds att läsa nio grundskoleämnena för att förberedas inför övergång till yrkesintroduktion, bli behöriga till programinriktat individuellt val eller till ett nationellt yrkesprogram. Enligt utbildningsplaneraren är målsättningen med individuellt alternativ att förbereda eleverna för att gå yrkesintroduktion, fortsätta annan utbildning eller bli redo för arbetsmarknaden. På grundskolenivå läser eleverna bild, engelska, idrott och hälsa, matematik, de naturorienterande ämnena, slöjd samt de samhällsorienterande ämnena. Eleverna kan ha praktik, från en upp till fem dagar i veckan för att pröva på ett yrke men praktiken kan även fungera som en motivationsstärkande insats. Bromangymnasiet har detta år genomfört en organisationsförändring som innebär att man inte delar upp eleverna på preparandutbildning, språkintrödnation och individuellt alternativ utan grupperna blandas i alla

ämnen och kurser. Utgångspunkten har, enligt rektorn, varit att se varje enskild elevs behov men även att möjliggöra en ökad integration mellan de olika inriktningarna inom introduktionsprogrammet. Skolan har ändrat schemaläggningen och använder sig nu av något de kallar "tvättstugeschemat". Alla IM-elever får ett utbud av lektioner och väljer sen själva vilka lektioner de ska delta i. Halvårsutvärderingen har dock visat på att detta inte fungerat så bra. Lärarna menar att eleverna inte får någon trygghet i gruppen så eventuellt går skolan, enligt rektorn, tillbaka till organisationen med inriktningsgrupper nästa läsår. Eleverna har möjlighet att läsa alla grundskolekurser utom hem- och konsumentkunskap som skolan inte har kunnat erbjuda på grund av att de inte har fått tag i någon lärare. Bromangymnasiets tanke är att de som går individuellt alternativt ska ha minst en dags praktik. Det kan dock variera utifrån elevernas behov och önskemål.

Resultat

1. Planeras utbildningen så att den möter den enskilde elevens förutsättningar, behov och målsättningar?

1.1 Utformas studieplanen utifrån elevens tidigare skolbakgrund, behov och målsättning?

1.2 Har eleven inflytande över sin studieplans utformning?

Under denna frågeställning granskas hur skolan tagit fram och utformat elevens individuella studieplan samt vilka underlag som använts och hur eleven och vårdnadshavarna gjorts delaktiga i planeringen.

Av skollag och läroplan framgår att det i dialog med eleven ska upprättas en individuell studieplan för varje elev på introduktionsprogrammen. Gymnasieförordningen anger mer detaljerat vad den individuella studieplanen ska innehålla. Den individuella studieplanen får en extra viktig funktion för elever på introduktionsprogrammen eftersom dessa program saknar nationellt fastställda programstrukturer och examensmål. Studieplanen ska vara individuellt utformad och innehålla uppgifter om ämnen och kurser som eleven ska studera samt i förekommande fall också innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling. Skollagen anger att barn och elever ska ges inflytande och kunna påverka utbildningen. Forskning och erfarenhet visar att om eleven görs delaktig i utformningen av sin utbildning ökar motivationen. En god överlämning från elevens grundskola är viktigt för att utbildningen ska få en utformning anpassad till den enskilde elevens förutsättningar och mål.

Hudiksvalls kommun har utarbetat ett årshjul som Bromangymnasiet följer för att ha rutiner kring överlämnandet mellan grundskolan och gymnasieskolan. Redan i november tar specialpedagog och övrig elevhälsa kontakt med grundskolorna för planering av överlämnanden gällande elever i behov av särskilt stöd. I slutet av vårterminen sker överlämnandekonferenser från grundskola till gymnasiet. Enligt rektorn är dessa konferenser viktiga för att få information om elever som ska börja introduktionsprogrammen eftersom kvaliteten på den skriftliga dokumentationen varierar. För de elever som förväntas börja på något introduktionsprogram ordnas en besöksdag på Bromangymnasiet i slutet på vårterminen. Elever och vårdnadshavare bjuds även in till ett möte där de får träffa personal från introduktionsprogrammen. I augusti ger elevhälsoteamet

information om eleverna till undervisande lärare, studie- och yrkesvägledarna och rektorn. Enligt både lärare och rektorn fungerar samverkan mellan gymnasieskolan och de kommunala skolorna bra, dock har skolan haft problem med att få tillräcklig och korrekt information från fristående skolor. En av de eleverna vars studiesituation Skolinspektionen granskar har tidigare gått i en fristående skola och därifrån har Bromangymnasiet bara fått *"ett taffligt underlag"*, som en av lärarna uttrycker det.

Eleverna på introduktionsprogrammen har innan skolan börjar ett introduktionssamtal med praktiksamordnaren och studie- och yrkesvägledare (SYV). Då planerar man tillsammans med eleven upplägget och målet för elevens studier. När en mentor är utsedd för eleven förs den informationen vidare. De första skolveckorna genomförs diagnostiska prov i matematik och engelska och lärarna stämmer av med de omdömen man fått från grundskolan. Vid läsårsstart upprättar SYV den individuella studieplanen tillsammans med eleven. Studieplanen för de elever vars studiesituation Skolinspektionen granskar innehåller information om avslutade, pågående och planerade kurser samt i förekommande fall en beskrivning av andra insatser för att stödja eleven lärande, studieplanerna saknar dock information om vilka ämnen eleverna har godkänt i från grundskolan och elevens framtidsmål.

En av eleverna vars skolsituation Skolinspektionen granskar har inskrivet på sin studieplan att hon ska läsa geografi och historia vilket eleven i verkligheten inte gör. Det beror enligt rektorn på att det var tänkt så från början men att detta sen inte har korrigerats. En annan elev vars skolsituation Skolinspektionen granskar fick godkänt i svenska från grundskolan under förra året men rektorn har inte någon förklaring till varför han inte fortsätter att läsa svenska på gymnasienivå. Studieplanen betraktas både av elever och lärare mer som ett formellt dokument för registrering av kurser och inte som ett levande dokument där konkreta insatser beskrivs och syftet med utbildningen är tydliggjord.

Bromangymnasiet har utformat individuellt alternativ och yrkesintroduktion genom förutbestämda ämnes- och kursinnehåll som riktas till en grupp av elever. Inom det förutbestämda innehållet är det skillnad mellan eleverna vad de läser med avseende på nivå, konkret ämnesinnehåll, antal ämnen och praktikinnehåll. Yrkesintroduktion ger inte så stort utrymme för den enskilda elevens inflytande på studieplaneringen då undervisningen i stort sett följer det nationella programmets upplägg. I elevintervjuer framkommer dock att den fasta planen fungerat väl och att gruppintegreringen på ett nationellt program är viktig för elevernas självkänsla och identitet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan har en bra rutin för överlämning och introduktion. Den individuella studieplanen behöver dock utvecklas så att den är tillräckligt konkret för att vara ett stöd och skapa en helhet kring elevens utbildning. Det saknas information om vilka ämnen eleverna har godkänt i från grundskolan och elevens framtidsmål. Skolan måste se till att eleven är väl bekant med sin individuella studieplan och i samtal med eleven tydliggöra vad och hur eleven kan påverka studieplanens utformning och sin utbildning.

1.3 Följer skolan upp sina insatser för varje elev för att utvärdera effekterna?

Under denna frågeställning granskas om och hur skolan följer upp och utvärderar insatserna för eleven i förhållande till den individuella studieplanen.

Av förarbetena till skollagen och av läroplanen följer att varje elevs individuella studieplan ska följas upp och utvärderas samt vid behov revideras. Skolinspektionens granskningar har visat på att utvärdering är ett viktigt underlag för skolans självvärdering och för att utvärdera om genomförda insatser ger avsett resultat utifrån de mål som eleven har. En kontinuerlig uppföljning och utvärdering har också visat sig synliggöra lärandet och bidra till ökad motivation och självförtroende hos eleven.

Rektorn menar att det är mentorernas roll att dokumentera kunskapsutvecklingen, att de ska vara "spindeln i nätet för eleven". Lärarna planerar i sina respektive ämnen tillsammans med eleverna vad de ska göra och hur lång tid det ska ta. Det är mentorn som ska ha koll på studieplanen och enligt rektorn fungerar detta bra. I intervjuer med lärare framkommer att vid mentorsamtalen varje vecka görs en kontinuerlig uppföljning av elevens närvaro, kunskapsutveckling och i förekommande fall, hur praktiken fungerar. Detta samtal är dock inte direkt kopplad till elevens individuella studieplan. I elevintervjuer framkommer att lärarna pratar om hur det går för dem på lektioner och efter prov. *"Lärarna berättar när jag klarat av ett moment. Ibland får jag göra om ett moment, ibland är jag klar och får börja på något nytt", berättar en elev.*

Bromangymnasiet genomför utvecklingssamtal två gånger per läsår. Om det finns behov kan elev, vårdnadshavare och mentor träffas vid fler tillfällen. I intervjuer med eleverna vars studiesituation Skolinspektionen granskar framkommer att man talar om hur det går för eleven och hur eleven trivs. Ingen av eleverna kommer ihåg att den individuella studieplanen har diskuterats. Den ses, som tidigare nämnts, vara mer av en blankett av administrativ karaktär. De

individuella studieplanerna är ändå olika eleverna emellan, beroende på var eleven befinner sig i sin kunskapsutveckling.

Rektorn har god kännedom om de elever som har avslutat sina studier på introduktionsprogrammen och därefter har fortsatt sina gymnasiestudier eller gått ut i arbetslivet. Rektorn känner också till orsaken till de få avbrott som förekommer på introduktionsprogrammen.

Granskningen visar även att skolan vidtagit åtgärder på organisationsnivå och bland annat anställt en stödperson för att "peppa" eleverna att fortsätta sina studier och på så sätt förbättra förutsättningarna för eleverna att nå kunskapskraven. Praktiksamordnaren lyfts fram som betydelsefull för bra praktik av två elever vars skolsituation Skolinspektionen granskar. Praktiksamordnaren besöker eleverna regelbundet och pratar med handledare, men även med eleverna, hur de trivs och hur praktiken fungerar.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att elevernas individuella studieplaner i större omfattning behöver vara ett levande dokument till stöd för både lärarna och eleverna. Vidare behöver den individuella studieplanen följas upp och revideras mer ofta under former som tillförsäkrar elevens reella inflytande.

1.4 Får eleven studie- och yrkesvägledning utifrån sina behov?

Under denna frågeställning granskas om eleven ges studie- och yrkesvägledning i tillräcklig omfattning och av god kvalitet utifrån sina behov.

Skollagen anger att alla elever ska ha tillgång till studie- och yrkesvägledning som tillgodoser deras behov. Enligt läroplanen är det rektors ansvar att organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av fortsatt utbildning och yrke. Utbildningen på introduktionsprogrammen saknar fastställda programplaner. I stället ska utbildningen utformas utifrån varje enskild elevs förutsättningar, behov och mål. I förarbetena till skollagen betonas därför att introduktionsprogrammen kräver särskilt god tillgång till kvalificerad studie- och yrkesvägledning.

Bromangymnasiet har fem studie- och yrkesvägledare varav en på heltid för introduktionsprogrammen. Det framkommer att det är stor skillnad mellan de två programmen vilken studie- och yrkesvägledning som eleverna ges. De två elever som går IMYRK minns inte om de har pratat med någon studie- och yrkesvägledare. En av dessa elever berättar att han har pratat med sin mentor och att han har fått ta bort en del kurser. Eleven vet inte vem som är SYV och "bryr

sig inte" eftersom han inte ska läsa vidare utan ska börja jobba efter sina studier på yrkesintroduktionsprogrammet. Även den andre eleven på IMYRK är osäker på om han träffat någon SYV. Han har ingen uppfattning om hur han ska kunna få en komplett gymnasieutbildning innan han slutar, vilket är ett tecken på att vägledningen inte fungerat.

De två eleverna på IMIND känner dock väl till studie- och yrkesvägledaren. En av dessa elever menar att det var studie- och yrkesvägledaren och lärarna som bestämde vad eleven skulle läsa, den andre eleven säger att han pratar med SYV ibland dock inte om möjligheten att forma sin utbildning. Eleverna menar att skillnaden i upplevelse mellan dem beror på att IMIND befinner sig i samma byggnad som SYV, medan IMYRK är geografiskt belägna på andra ställen. Studie- och yrkesvägledaren menar dock att han träffar alla elever för vägledningssamtal men att det ibland tar det lång tid för eleverna att veta vad de vill och mäktar med. Han menar att det är *"viktigt att tankeprocessen startar upp även om det kanske är orealistisk mål eleverna har."* I intervjuer med lärare framkommer att de tycker att IM-eleverna skulle behöva mer studie- och yrkesvägledning eftersom många av dessa är osäkra på vilka möjligheter de har till fortsatta studier.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan behöver utveckla organisation och formerna för studie- och yrkesvägledningsarbetet så att detta professionella kunnande kommer alla elever tillgodo.

1.5 Samverkar skolan med interna och externa aktörer för att stödja och skapa en helhet i elevens utbildning?

Under denna frågeställning granskas vilken samverkan skolan har, internt och externt, utifrån elevens behov och målsättningar.

Läroplanen anger att gymnasiet ska ha en nära samverkan med bland annat de obligatoriska skolformerna, arbetslivet och samhället i övrigt. Forskning och olika utvärderingar visar på betydelsen av att eleven upplever utbildningen som meningsfull. En god samverkan mellan introduktionsprogrammen och de nationella programmen är en viktig förutsättning för elevernas fortsatta studier. Det är av stor vikt att olika aktörer runt eleven samverkar så att insatser på olika plan bidrar till att stödja och skapa en helhet i elevens utveckling mot uppsatta mål.

Bromangymnasiet har en anställd praktiksamordnare på IM som både enligt rektor och elever är väldigt viktig och har gjort att elevernas praktik fungerat bra. Enligt rektorn har också gymnasieverksamheten ett välutvecklat och stabilt

samarbete med det lokala näringslivet som engagerar sig i utbildningarna. Företagen erbjuder dessutom ett stort antal praktik- och lärlingsplatser vilket framför allt har varit viktigt för de elever som går yrkesintroduktion.

De elever på IMYRK vars skolsituation granskas, läser yrkesämnena tillsammans med eleverna på det nationella programmet. De läser även de flesta gymnasiegemensamma ämnena tillsammans med elever på det nationella yrkesprogrammet. *"De flesta vet väl inte att vår elev inte är behörig utan tror att han läser som alla andra, fast han inte läser alla ämnen med dem"*, säger en yrkeslärare. På yrkesintroduktionsprogrammen finns ett samarbete med de nationella programmen. Organisationen ger flera fördelar, framförallt för de elever som vill byta introduktionsprogram eller gå över till det nationella yrkesprogrammet. Eleven vid YRK RL vars skolsituation Skolinspektionen granskar påpekar vikten av att få gå med sina klasskamrater på det nationella programmet *"Jag är ju som en i gruppen hela tiden typ"*. Lärarna på IMYRK brukar inte träffa lärarna på de övriga introduktionsprogrammen och befinner sig lokalmässigt på olika ställen. Det finns inte heller några planerade träffar eller pedagogiska diskussioner mellan de ämneslärare som undervisar i grundskoleämnena och de lärare som undervisar i yrkesämnena trots att man undervisar samma elever. Detta kan medföra att det inte alltid skapas en helhetssyn kring eleven. För de två IMYRK-eleverna vars skolsituation Skolinspektionen granskar, ansvarar dessutom en annan rektor. Därför ska man avveckla detta upplägg, enligt rektor, och IMYRK-eleverna ska bilda egna grupper.

Eleverna på IMIND läser, som tidigare beskrivits, tillsammans med andra introduktionsprogram och någon samverkan med de nationella programmen förekommer bara i liten skala. Enstaka elever kan läsa kurser på något gymnasieprogram till exempel; programmering, historia, matematik. De elever vars studiesituation Skolinspektionen granskar läser enbart grundskolekurser. De lärare som undervisar i grundskoleämnena på IM arbetar tillsammans i ett lärarlag. Någon interaktion mellan elever på IMIND och övriga elever på skolan förekommer inte i någon större utsträckning, enligt de intervjuade eleverna.

Elevhälsan på Bromangymnasiet består av skolsköterskor, kuratorer och specialpedagog. Det finns även tillgång till skolläkare och skolpsykolog. Ingen av de elever vars skolsituation granskas säger sig dock ha sökt till elevhälsan, däremot har alla haft hälsosamtal med skolsköterskan. En elev har blivit erbjuden att få hjälp med att utreda sina svårigheter med hjälp av specialpedagog men tackat nej efter två träffar. Rektorn menar dock att det skulle behövas mer specialpedagogresurser för att möta de behov som finns. Lärarna uttrycker önskemål att få mer professionell hjälp av elevhälsan för att få hjälp med elevernas psykiska, fysiska och sociala problem för att bättre kunna hjälpa eleverna i deras utveckling. Både i intervjuer med elevhälsan och med elever framkommer

att förtroendet för att mentorerna ska klara av att anpassa sin undervisning, ge stöd och hjälpa elever både kunskapsmässigt och socialt är stort. Elevhälsan tycker att de har en bra extern samverkan med socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri, polisen, arbetsförmedlingen och habiliteringen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att samverkan mellan introduktionsprogrammen och de nationella programmen är god. Elevhälsans olika professioner behöver dock användas i större utsträckning för att undanröja hinder och stödja elevernas utveckling mot målen.

2. Genomförs utbildningen så att eleven ges möjlighet att nå de individuellt uppsatta målen?

2.1 Får eleven möjlighet till stödjande och motiverande insatser utifrån sina behov?

Under denna frågeställning granskas om skolan, vid behov, genomför insatser för att stödja den personliga och sociala utvecklingen och för att motivera eleven att genomföra utbildningen.

Läroplanen anger att skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden. Vidare anges att skolan ska återskapa en positiv inställning till lärande hos elever med negativa erfarenheter. Av skollagen följer att elevhälsan ska stödja elevens utveckling mot målen. Förarbetena anger att elevhälsan har ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling. Forskning och andra utvärderingar pekar också på behovet av att skolan stödjer och arbetar med att motivera eleverna. Eleverna på introduktionsprogrammen kan ha upplevelser av misslyckanden bakom sig varför det motiverande arbetet är än mer centralt på dessa program.

Lärarna på Bromangymnasiet menar att de så långt det är möjligt, försöker se skolan och skolmiljön med elevens ögon tillsammans med en professionell och etisk hållning. De vittnar om att det tar tid innan eleverna litar på dem, att de får börja med att bygga upp ett självförtroende hos många av eleverna. En lärare uttrycker detta som; *"Man kan inte bara köra igång med traditionell undervisning. Tar man det lugnt får man i längden ett förtroende och eleven kan börja arbeta"*. Eleverna poängterar mentorerna och lärarnas betydelse för dem. Mentorerna träffar eleverna minst en gång i veckan.

De observationerna Skolinspektionen gör i klassrummen visar att de flesta lektioner är stödjande och motiverande och ger goda förutsättningar för lärande

och kännetecknas av en god kommunikation mellan eleverna och läraren. Eftersom undervisningen på yrkesintroduktion genomförs under produktionslikt förhållanden bidrar detta till att eleven känner *"att det är på riktigt"*, berättar en elev. Det gäller att göra sitt bästa eftersom *"andra är beroende av en"*, fortsätter eleven. Enligt Skolinspektionens bedömning bidrar detta arbetssätt också till att det blir extra motivationshöjande för eleven.

Två av de elever vars studiesituation Skolinspektionen granskar har praktik och menar att detta är både stödjande och motivationshöjande för att de ska klara av att sitta still veckans alla andra dagar. En elev uttrycker det som; *"Jag gillar inte att plugga. Här får man jobba med händerna."*

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna engagerar sig i eleverna, försöker motivera och stötta eleverna utifrån deras individuella behov. Lärarnas förhållningssätt signalerar förväntningar på elevers ansvarstagande och en tilltro till elevens vilja och förmåga att utvecklas. Även de praktiska delarna i utbildningen, fungerar motivationshöjande och stärker elevens förutsättningar till studier och anställning.

2.2 Anpassas undervisningen till elevens behov och förutsättningar?

Under denna frågeställning granskas om lärarna utformar och anpassar sin undervisning utifrån elevens behov och förutsättningar.

Enligt skollag och läroplan ska undervisningen ta hänsyn till och anpassas till varje elevs förutsättningar, behov, styrkor och intressen. Forskning och andra studier pekar på att en undervisning som upplevs som meningsfull kan vara helt avgörande för om en elev vågar satsa på att nå de mål som satts upp. I detta hänseende är det betydelsefullt att läraren har kunskap om varje elev för att också kunna knyta an till de mål eleven har med sin utbildning.

Vid Skolinspektionens besök observerade inspektörerna många exempel på undervisning av hög kvalitet och i god överensstämmelse med läroplanen. Arbetsklimatet vid skolan är i hög grad inriktat på lärande och omtanke gentemot eleverna. Kvaliteten i undervisningen, bland annat när det gäller individanpassningen, uppvisar dock skillnader mellan skolans lärare.

Observationerna visade att en del lärare hade fokus på den enskilde individen och dennes lärprocess, medan andra mer använde sig av en mer formell undervisning med standardiserade metoder utan att föra en dialog med eleven.

För de två IMYRK- eleverna är yrkesläraren den viktigaste personen. En elev beskriver detta genom att säga att de har bra kontakt och att han kan prata med läraren om allt. Kunskapsmässigt ger yrkesläraren återkoppling på det eleven gör under lektionerna, till exempel på vad eleven gör bra, vad han kan och på det han behöver förbättra. Överlag är eleverna nöjda med sina lärare. Det menar att de flesta lärare är duktiga på att lära ut. De anser att lärarna inte bara är kunniga inom sitt ämne, utan att de också har bra pedagogiska färdigheter och kan förklara så att eleverna förstår.

När det gäller elevernas upplevelser av utbildningens meningsfullhet får Skolinspektionen olika synpunkter. Tre av de elever vars studiesituation Skolinspektionen granskar menar att de flesta lärarna även är duktiga på att motivera, får dem att anstränga sig och vilja lära sig mer. En av eleverna menar dock att; "Ibland tappar man intresset när man bara ska läsa och skriva". Jag tycker ju om att laga mat och inte vill jag sitta vid ett bord bara".

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna har kunskaper om elevernas förutsättningar, behov och förmågor. Det varierar dock i vilken mån lärarna tar till vara kunskapen om eleven för att med denna som utgångspunkt individanpassa undervisningen. För att än mer anpassa undervisningen efter elevens behov och förutsättningar bör alla lärare föra en dialog med eleverna om undervisningen för att variera arbetssätt och arbetsformer.

2.3 Har lärarna ett bemötande som skapar goda förutsättningar för lärande?

Under denna frågeställning granskas relationerna mellan elev och lärare och om lärarna arbetar på ett sätt som främjar elevens motivation, och lust att lära.

Läroplanen anger att varje elev ska möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan ska stärka elevernas tro på sig själva och på framtiden. För att skapa goda förutsättningar för lärande behöver läraren stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Forskning och utvärderingar anger ett positivt och respektfullt bemötande som helt centralt för att elever som upplevt misslyckande i tidigare studier, ska våga och vilja satsa på skolan en gång till.

Bromangymnasiet använder sig i värdegrundsarbetet av "Bromanpusslet" som innehåller skolans regler genom att visualisera ord med anknytning till en gemensam värdegrund i form av ett pussel. Pusslet finns i den centralt belägna cafeterian och dessutom spridd över hela skolan.

Både lärare och elever beskriver för Skolinspektionen att man vid behov plockar fram och diskuterar en eller flera pusselbitar. Elever och personal har också haft inflytande över vilka ord som står i de olika pusselbitar och dessa omprövas med jämna mellanrum. Ord som *sedd och hörd* och *kommunikation* finns till exempel med vid granskningstillfället och kännetecknar väl relationen mellan lärare och elev.

Lärarna på introduktionsprogrammen som Skolinspektionen intervjuat har alla valt att arbeta där. Eleverna, vars studiesituation Skolinspektionen granskar, tycker att lärarna på introduktionsprogrammen är bättre än lärarna de hade på grundskolan, de ser och bryr sig om eleverna. Dock menar en elev att; *"Lärarna var snälla i grundskolan, här är de mer lärare. Jag blir ibland arg när de tjarar."* Relationen mellan den eleven och lärarna beskriver eleven ändå som bra. De pushar på ett bra sätt. *"Jag är dryg ibland men de hjälper mig ändå"*.

Även lektionsobservationerna ger en bild av att de flesta lärarna har ett gott förhållningsätt och bemöter eleverna med respekt. Lärarna frågar efter om eleverna förstår, de berömmar och småpratar för att skapa en god atmosfär. En av de elever vars studiesituation Skolinspektionen granskar berättar om när han skulle skriva en uppsats. Han tyckte det var "jättejobbigt" för att det ämne de skulle skriva om var tungt men han förklarar stolt att han klarade av det tack vare att läraren bemötte honom på ett fint sätt.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att lärarna bemöter eleverna på ett respektfullt sätt och att relationen mellan eleverna och lärarna är god. Lärarna försöker förmedla tilltro till elevens förmåga och vilja att utvecklas.

2.4 Har eleven inflytande över undervisningens innehåll och utformning

Under denna frågeställning granskas om lärarna på ett aktivt och stimulerande sätt ger eleverna möjlighet till inflytande.

Skollagen och läroplanen anger att läraren ska svara för att eleven får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehållet i undervisningen. Vidare ska läraren låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer samt tillsammans planera och utvärdera undervisningen. Skolans mål är att varje elev tar personligt ansvar för sina studier och aktivt utövar inflytande över sin utbildning. Elever kan ha svårt att framföra sina synpunkter men enligt läroplanen är det lärarens ansvar att uppmuntra och stödja detta. Ett flertal studier och Skolinspektionens granskningar har visat att engagemanget och motivationen för studierna ökar om eleven upplever sig ha ett reellt inflytande över undervisningen.

Lärarna menar att de kontinuerligt för en dialog med eleverna kring frågor som rör deras önskemål om innehåll och arbetssätt men att möjligheten till påverkan kan skilja sig mellan de olika skolämnena. De menar även att eleverna kanske inte alltid förstår eller vill ha inflytande. På frågan hur eleverna tränas i inflytande svarar en lärare att de får göra det genom att de vet vilka målen är. Då kan de få inflytande kring i vilken ordning de ska jobba mot målen och på vilket sätt de ska arbeta. Vill några elever exempelvis se film, andra lyssna på band eller skriva så kan de dela upp eleverna på flera rum. En lärare menar att när innehållet i undervisningen inte fångar elevens intresse sjunker motivationen för ett aktivt deltagande på lektionerna vilket leder till passivitet med följd av att inlärningsförmågan minskar. Att fånga elevens intresse och aktivt arbeta för att undanröja de hinder som står i vägen för ett ökat elevinflytande är en av lärarens allra viktigaste uppgifter, enligt denne.

I intervjuerna framkommer att eleverna, vars skolsituation Skolinspektionen granskar, känner att de kan vara med och påverka upplägget i vissa ämnen beroende på vilken lärare de har, men att diskussionerna mest brukar handla om hur de vill arbeta och när proven ska ligga. En av eleverna tycker att det är lättare att påverka undervisningens upplägg i praktiska ämnen än i de teoretiska ämnena. Slöjd är det ämne eleven anser sig kunna påverka mest. Eleven tycker att hon har möjlighet att komma med synpunkter eller idéer på undervisningens innehåll och arbetsformer. Hon får välja vilken bok hon vill läsa och ibland får hon välja om provet ska vara muntligt eller skriftligt. Lärarna frågar efter synpunkter och idéer men eleven tycker att lärarna ska bestämma. Eleven har fått önska var hon ska praktisera och också fått välja att enbart praktisera en dag i veckan. De flesta elever har praktik flera dagar i veckan. Eleven berättar vidare att det finns möjlighet att välja mellan läroboken i kemi eller förenklad variant, "Kemi Light".

Skolinspektionen observerar flera lektioner i olika ämnen där lärarna för kontinuerlig dialog med eleven och det kan sägas att eleverna har inflytande på detta sätt. Lektionerna saknar dock mål- och metoddiskussioner samt utvärderingar som också förknippas med begreppet elevinflytande.

Observationerna och lärarnas utsagor kan, enligt Skolinspektionen, tolkas som att de inte ger eleverna som grupp reellt inflytande över undervisningens innehåll och utformning. Intervjuerna med eleverna visar att elevernas uppfattning är att deras möjligheter att påverka undervisningens innehåll och arbetsformer är begränsade. Enligt Skolinspektionen kan elevernas utsagor förklaras av att lärarna inte synliggör för eleverna när och hur de kan påverka undervisningen.

Alla grupper och elever har mentorstid på schemat. Tiden används till samtal med enskilda elever, men också till att ge information till gruppen. Mentorstiden användas ofta, enligt eleverna, inte till klassråd. Programforum genomförs dock tre gånger per år då rektorn träffar elevrepresentanter tillsammans med lärarrepresentanter och diskuterar IM-övergripande frågor. Elever har även varit med vid rekrytering av personal. Ingen elev från introduktionsprogrammen är dock med i elevrådet.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det finns exempel på att eleverna har ett inflytande över undervisningen men att lärarna behöver utveckla arbetsformer för att aktivt engagera eleverna som grupp i undervisningens innehåll och arbetssätt. Vidare behöver lärarna synliggöra vad och hur eleverna kan påverka undervisningen för att därigenom träna eleverna i demokratiska arbetsformer och ansvarstagande.

Syfte och frågeställningar

Den reformerade gymnasieskolan inleddes hösten 2011. Erfarenheterna och resultaten av reformen är därför begränsade. De fem nya introduktionsprogrammen som ersätter de individuella programmen (IV,) har inte granskats eller utvärderats tidigare. Introduktionsprogrammen saknar, till skillnad från de nationella programmen, gemensamma studieplaner och examensmål. Utbildningen ska istället utformas individuellt utifrån varje elevs förutsättningar, behov, intressen och framtidsplaner.

Denna kvalitetsgranskning har tagit fasta på erfarenheter och utvärderingar samt den forskning som finns kring utbildningsprogram och andra insatser som gjorts för elever som inte lyckats klara grundskolans krav eller som har haft andra svårigheter i sin skolgång.

Framgångsfaktorerna handlar i hög grad om relationen mellan elev och lärare avseende ett gott bemötandet av eleven, en positiv elev- och kunskapssyn samt lärarnas tillit till och förväntningar på elevernas möjligheter att lyckas. Samverkan och samarbete både inom och utom skolan för att skapa en helhet i utbildningen, en god vägledning och elevens delaktighet i planeringen av utbildningen har också visat sig vara av stor vikt både den för den personliga och kunskapsmässiga utvecklingen. Det har också visat sig vara viktigt att skolan dokumenterar och följer upp de insatser som görs för att utvärdera uppnådda resultat både på individ och skolnivå.

Kvalitetsgranskningen syftar till att bidra till en förhöjd kvalitet på introduktionsprogrammen yrkesintroduktion och individuellt alternativ genom att

identifiera utvecklingsområden och framgångsrika exempel på utformningen och genomförandet av utbildningen. Granskningen har ett elevperspektiv med fokus på de framgångsfaktorer som forskningen och styrdokumentet visar på.

De centrala frågeställningarna i granskningen är:

- Planeras utbildningen så att den möter den enskilde elevens förutsättningar, behov och målsättningar?
- Genomförs utbildningen så att eleven ges möjlighet att nå de individuellt uppsatta målen?

Metod och material

Då utbildningen på introduktionsprogrammen ska utformas och anpassas till varje elev förutsättningar och behov väljer granskningen designen för fallstudier som granskningsmetod. Med utgångspunkt från enskilda elevers situation granskas skolans arbete för några utvalda elever. Med metodvalet fallstudier fångas elevperspektivet på ett nära och konkret sätt.

Inspektörerna följer några slumpvis utvalda elevers skolvardag under cirka två veckor. Genom observationer och intervjuer granskas skolans arbete med att skapa en utbildning som är anpassad till den enskilda elevens behov, förutsättningar, intressen och mål. Lektioner observeras utifrån ett observationsschema. Intervjuer med eleverna sker individuellt, intervjuer med de lärare som ansvarar för lektioner som observerats sker i grupp. Rektorn, studie- och yrkesvägledare och representanter för elevhälsan intervjuas också under besöket.

Dokumentstudier utgör en liten del i denna granskning. Främst är det de utvalda elevernas studieplaner som granskas.